

PENGGUBALAN DAN PELAKSANAAN UNDANG-UNDANG ISLAM OLEH PEMERINTAH: SATU PANDANGAN

Mohd. Badrol Awang
badrolawang@unisza.edu.my

Mohd. Lotpi Mohd. Yusob
mohdlotpi@unisza.edu.my

Fakulti Undang-Undang dan Hubungan Antarabangsa
Universiti Sultan Zainal Abidin (UniSZA)

Abstrak

Pemahaman yang betul tentang undang-undang Islam sebagai satu istilah dan bahawa ia terletak di bawah bidang kuasa pemerintah dalam melaksanakan Siasah Syariahnya adalah mendesak. Kefahaman yang kurang berkaitan dengan istilah itu dan kedudukannya di bawah pemerintah akan mengundang toh�ahan bahawa undang-undang yang dilaksanakan oleh pemerintah itu sebagai tidak menepati kehendak syariat. Makalah yang menumpukan kajian secara perpustakaan ini mengupas persoalan undang-undang Islam dan hubungannya dengan pemerintah terutamanya dari segi penggubalan. Kajian mendapati undang-undang Islam adalah suatu istilah khusus yang mempunyai ruang lingkup makna yang tersendiri dan merupakan perkara pemerintah dan bukannya rakyat. Namun begitu, pemerintah tertakluk pada syarat minimum tertentu untuk menggubal dan menguatkuaskan perkara undang-undang tersebut bagi melayakkannya diberi label undang-undang Islam dan menuntut kepatuhan rakyat kepadanya.

Kata kunci: undang-undang Islam, penggubalan, takat bidang kuasa

Abstract

There is an urgent need for a proper interpretation and understanding of Islamic law as a term under the jurisdiction of the government in its implementation of its Siyasah Shariah. A lack of understanding of the term and its position under the jurisdiction of the government would invite accusations that the law implemented by the government is un-Islamic. This library-researched focuses on the issue of Islamic law as a term and its relationship with the government particularly in the legislation. The findings revealed that Islamic law has its own specific meaning and it has to come under the purview of the government, not of the people. Nevertheless,

the government has to certain minimum requirements in order to enact and enforce the law as Islamic law, and to claim compliance from the people.

Keywords: Islamic law, legislation, extent of jurisdiction.

PENDAHULUAN

Dalam bidang pengajian hukum Islam, penggunaan istilah undang-undang merupakan suatu yang mendatang dan agak terkemudian daripada penggunaan istilah lain yang mempunyai pertalian dengannya apabila memperkatakan perundangan Islam, iaitu istilah syariah, fiqh dan hukum.¹ Lewatnya kemunculan istilah undang-undang ini oleh penumpuan kegiatan penulisan Islam klasik yang lebih terarah kepada soal kehukuman atau fiqh dengan membelakangkan unsur perundangan. Hal ini juga dikaitkan dengan pendekatan pemerintah pada masa tersebut yang menolak memperundangkan undang-undang Islam dan juga penentangan fuqaha Islam terhadap usaha itu atas alasan undang-undang adalah lebih tinggi dan mulia daripada negara.² Sejarah juga telah merekodkan yang Imam Malik (m. 179H) sendiri dikatakan enggan menjadikan kitabnya *al-Muwatta* suatu kod undang-undang untuk dilaksanakan di seluruh mahkamah walaupun telah dipersetujui oleh Abu Ja`far al-Mansur (m. 145H), Khalifah Abbasiah pada masa itu. Imam Malik lebih percaya kepada konsep undang-undang tidak bertulis dan tidak mahu menyekat kebebasan berijtihad.³

Kekurangan pengajian dan penulisan serta perbahasan tentang hal perundangan yang melibatkan pelaksanaannya oleh pemerintah telah menyebabkan istilah undang-undang Islam menjadi sukar difahami dan tidak mampu dibezakan daripada istilah lain yang lebih dahulu bertapak dalam bidang pengajian dan kehukuman Islam, iaitu syariah, fiqh dan hukum.⁴

Bertitik tolak daripada keadaan itu berlakunya kecelaruan dari sudut penggunaan istilah tersebut yang tidak hanya terbatas kepada orang awam bahkan juga berlaku dalam kalangan mereka yang terlibat secara khusus

-
- 1 Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 2004a. *Pengantar Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, hlm. 4-7.
  - 2 Habib Ahmed, "Islamic Law, Adaptability and Financial Development" dlm. *Islamic Economic Studies* 13:2, hlm. 85, Februari 2006.
  - 3 Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 2004a. *Pengantar Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, hlm. 6-7.
  - 4 Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 2004a. *Pengantar Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya, hlm. 4, dan lihat juga Ghulron A. Mas'adi, 1997. *Pemikiran Fazlur Rahman tentang Metodologi Pembaharuan Hukum Islam*. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada, hlm. 81-85.

dalam bidang kehukuman Islam.⁵ Sebahagian mereka menyamakan undang-undang dengan syariah sebagaimana yang terdapat dalam al-Quran dan sunah;⁶ ada yang menyamakannya dengan hukum Islam sebagaimana yang diijtihadkan oleh mujtahid yang boleh didapati dalam kitab fiqah;⁷ ada yang merujuk undang-undang Islam itu sebagai istilah yang mempunyai pengertian yang berbeza daripada istilah syariah, fiqh dan hukum,⁸ dan tidak kurang juga yang menggunakan istilah undang-undang secara bersilih ganti dengan istilah fiqh dan hukum.⁹

Kecamukan dalam memahami dan menggunakan istilah undang-undang telah mengundang kesan negatif terutamanya terhadap pelaksanaan undang-undang Islam. Orang Islam yang merujuk undang-undang Islam sebagai apa-apa yang terkandung dalam al-Quran dan sunah dan juga dalam penulisan fiqah yang pelbagai itu, akan hanya menumpukan usaha mereka ke arah gesaan supaya undang-undang Islam dilaksanakan segera kerana beranggapan bahawa segala undang-undang Islam itu telah tersedia ada cuma menunggu untuk dilaksanakan. Dari sudut yang lain pula, rujukan undang-undang Islam sebagai apa-apa sahaja yang terkandung dalam al-Quran dan sunah, mahupun dalam penulisan fiqah klasik, akan mengundang tanggapan bahawa undang-undang Islam ialah undang-undang lapuk yang tidak lagi sesuai untuk zaman sekarang kerana tidak mengambil kira orientasi tempatan, keperluan serta kepentingan masyarakat dan negara.¹⁰

Dari segi pentadbiran undang-undang Islam pula, pemahaman istilah undang-undang secara tepat adalah amat penting dilihat dalam konteks bahawa pemilihan pemerintah atau Sultan melalui jawatankuasa penggubalan undang-undang yang ditubuhkan atas kuasanya dalam perkara yang

5 Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 1988. “Undang-undang Islam dan Penggunaannya Sebagai Satu Istilah”, dlm. Mahmood Zuhdi Ab. Majid (ed.), 1988, hlm. 1.

6 Ab. Halim El-Muhammady, 1988 “Peranan Pusat Pengajian Tinggi ke Arah Pelaksanaan Undang-undang Islam di Malaysia” dlm. *Ke Arah Merealisasikan Undang-undang Islam di Malaysia*, hlm. 101-102.

7 Hashim bin Mehat, 2001, “Pelaksanaan Undang-undang Islam di Malaysia: Cabaran Menjelang Abad ke-21” dlm. Abdul Basir bin Mohammad *et al.* (ed.),2001. *Isu Syariah dan Undang-undang*, siri 9. Selangor: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM, hlm. 1-3.

8 Mahmood Zuhdi Ab. Majid ,1997. “Pengajian Syariah: Satu Pentakrifan”, dlm. Mahmood Zuhdi Ab. Majid (ed), hlm. 1-4.

9 Farid Sufian Shuaib *et.al*, 2001, *Administration of Islamic Law in Malaysia: Text and Material*. Cetakan 2. Kuala Lumpur: MLJ. hlm. ix-ix.

10 Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 1997. hlm. 7-9.

berselisihan menjadi pemutus kepada perkara *khilafiah*¹¹ dan pada masa yang sama boleh dianggap sebagai hasil *ijtihad jama'i* ahli jawatankuasa penggubalan yang telah ditubuhkan itu.¹²

Manfaatnya daripada itu ialah pihak yang terlibat dalam bidang kehakiman yang terdiri daripada hakim mahupun peguam tidak perlu lagi merujuk kitab fiqah untuk hukum yang telah diperundangkan. Tambahan lagi rujukan kepada perbendaharaan fiqah semata-mata sama ada oleh hakim atau peguam secara persendirian menyebabkan berlakunya perselisihan hukum fiqah yang seolah-olah tidak akan berakhir disebabkan oleh kepelbagaiannya pendapat mazhab dan juga kepelbagaiannya pendapat ulama dalam satu-satu perkara.¹³ Yang perlu diberikan tumpuan adalah membahaskan dari segi pemakaian dan pentafsiran peruntukan undang-undang bersetujuan dengan fakta kes yang telah dibentangkan.

Di samping itu, kefahaman makna istilah undang-undang dalam kalangan orang awam juga perlu dipertingkatkan. Hal ini kerana mereka lah yang akan menjadi subjek pelaksanaan undang-undang yang dikuatkuasakan oleh pemerintah. Peningkatan kefahaman ini akan dapat menjernihkan kekeliruan mereka terutamanya berkait dengan pelaksanaan hukum yang secara umum diketahui oleh mereka namun pemerintah melaksanakan undang-undang yang kelihatan bertentangan dengan pemahaman umum tersebut atau dalam perkara yang tidak pernah diketahui oleh mereka sebagai hukum agama. contohnya isu perkahwinan, persoalan pendaftaran perkahwinan, keperluan mendapatkan kebenaran daripada mahkamah syariah untuk berpoligami, keperluan mengesahkan dan mendaftarkan perkahwinan yang dilakukan di luar negara, tuntutan harta sepencarian, tuntutan mutaah dan seumpamanya adalah isu yang mempunyai kaitan dengan kefahaman undang-undang.

Berdasarkan kepentingan dan juga kebarangkalian kesan buruk yang timbul, maka perlulah dibuat penjelasan dan penghuraian secara tepat mengenai undang-undang sebagai satu istilah yang terletak di bawah bidang

---

11 Ab. Latif Muda et al.,2000, *Perbahasan Kaedah-Kaedah Fiqh*. Kuala Lumpur: Pustaka Salam Sdn. Bhd, hlm. 370.

12 Ijtihad Kolektif ini sangat ditekankan kerana setiap manusia lain keilmuan dan sudut pandangannya dan juga kesukaran berkumpulnya penguasaan keseluruhan ilmu oleh satu individu. Yusuf al-Qaradawi, 2002.Ijtihad dalam Syariat Islam.Terjemahan. Kuala Lumpur: Crescent News Sdn. Bhd. hlm. 284-287.

13 Yusof al-Qaradawi, 1997.Fiqh al-Daulah fi al-Islam. Kaherah: Dar al-Syuruk, hlm. 7, di mana dalam mukaddimah buku tersebut, Yusof al-Qaradawi menyatakan yang Imam Ahmad pernah diriwayatkan mempunyai tujuh pendapat berbeza dalam suatu isu yang sama yang berpuncadari perbezaan persekitaran dan perubahan suasana dan kedudukan-kedudukan semasa.

kuasa pemerintah dan takat kuasa penggubalannya untuk membendung kebarangkalian buruk yang digambarkan di atas.

PENGERTIAN UNDANG-UNDANG ISLAM

Mengikut *Kamus Dewan Edisi Keempat* istilah undang-undang bermakna sesuatu peraturan atau keseluruhan peraturan yang digubal oleh kerajaan dan mesti dipatuhi oleh anggota masyarakat berkenaan.¹⁴ Apabila dikaitkan dengan Islam, maka dapat difahami undang-undang Islam itu ialah ketentuan hukum yang telah dihasilkan melalui proses ijтиhad yang kemudiannya, daripada ketentuan hukum yang pelbagai itu, pemerintah telah memilih satu ketentuan hukum yang difikirkan paling sesuai dengan keperluan dan keadaan masyarakatnya untuk dijadikan undang-undang negara untuk dikuatkuasakan kepada anggota masyarakat yang berada di bawah kekuasaannya.

Berpremiskan kefahaman ini, maka undang-undang itu ialah persoalan pemerintah dan bukan lagi persoalan individu atau *faqih* yang hanya berperanan menghuraikan persoalan hukum syarak melalui kaedahnya tanpa kekuasaan untuk melaksanakannya secara berkesan, yang kuat kuasanya hanya bergantung pada penerimaan orang lain berdasarkan kekuatan hujahnya dan juga komitmen beragama semata-mata.¹⁵

Kuasa pemerintah terhadap undang-undang ialah suatu prinsip yang juga diterima oleh ahli jurisprudens Barat yang terkemuka. Hal ini dapat disimpulkan daripada takrifan istilah undang-undang (*law*) yang dikemukakan oleh mereka. Austin mendefinisikan undang-undang sebagai:

A command set, either directly or circuitously, by a sovereign individual or body, to a member or members of some independent political society in which his authority is supreme’.

Holland menyatakan undang-undang ialah:

A law is a general rule of external human action enforced by a sovereign political authority.

Begitu juga menurut Salmond:

The Law may be defined as the body of principles recognized and applied by the state in the administration of justice.¹⁶

14 *Kamus Dewan*, 2005. Edisi 4. Kuala Lumpur: DBP, hlm. 1768.

15 *Kamus Dewan*, 2005.

16 Kesemua takrifan ini boleh didapati dalam Mohd Akram bin Shairi Mohamad, 2004. *Pengenalan Prinsip Jurisprudensi*.

Kesimpulannya, undang-undang Islam ialah hukum Islam yang dipilih daripada himpunan hasil ijтиhad sebagai undang-undang dan dikuatkuasakan oleh pemerintah sesebuah negara melalui prosedur atau tatacara tertentu yang melibatkan pelbagai agensi dan institusi seperti Badan Perundanga, Badan Kehakiman, Agensi Penyiasatan dan Penguatkuasaan dan sebagainya.

Berkemungkinan berdasarkan kefahaman di atas Profesor Dr. Mahmood Zuhdi Ab. Majid berpendapat bahawa perbincangan tentang undang-undang Islam bukanlah perbincangan yang terhad tentang wahyu Tuhan dan peranan Rasulullah dalam menyampaikan ajaran wahyu kepada umat manusia, atau juga terhad kepada perbincangan mengenai ijтиhad dan peranan para fuqaha bahkan perbincangan undang-undang menitikberatkan peranan pemerintah dalam melaksanakan nilai syariat yang terkandung dalam wahyu dalam bentuk peraturan yang dikuatkuasakan dan mengikat orang bawahan atau rakyat sebagai undang-undang Negara.¹⁷

Namun begitu, walaupun persoalan undang-undang merupakan persoalan pemerintah, pemerintah wajib memilih ketentuan yang tidak bercanggah dengan dua sumber asal perundangan Islam, iaitu al-Quran dan sunah.¹⁸ Sekiranya ini terjadi, maka undang-undang itu menjadi ultra vires al-Quran dan sunah.¹⁹ Untuk memastikan perkara ini tidak berlaku, maka di sinilah perlunya kerjasama antara pemerintah dengan fuqaha. Kerjasama ini amat perlu kerana kenyataannya pada hari ini kebanyakan pemerintah tergolong dalam kalangan individu yang tidak berpengetahuan tinggi dalam bidang perhukuman Islam apatah lagi mencapai tahap ahli ijтиhad.²⁰

PEMERINTAH DAN UNDANG-UNDANG

Telah pun ditunjukkan bahawa hal berkaitan undang-undang tertakluk pada kuasa dan bidang kuasa pemerintah dan bukan bidang kuasa rakyat, walaupun rakyat tersebut terdiri daripada para fuqaha atau mujtahid. Hal ini kerana pelaksanaan undang-undang memerlukan kuasa yang sah untuk dikenakan (*legitimate power to impose*). Di samping itu, keperluan lain

---

17 Mahmood Zuhdi Ab. Majid *et al.*, 2004b, hlm. 4.

18 Untuk penjelasan lanjut mengenai dua sumber utama ini sila rujuk Yusuf al-Qaradawi, 1992. *al-Marja'iyyah al-'Ulya fi al-Islam li al-Qur'an wa al-Sunnah- Dhawabid wa Mahazir fi al-Fahm wa al-Tafsir*. Kaherah: Maktabah Wahbah.

19 Abdul Monir Yaakob, 1998. *Sejarah Perundangan Islam*. Kuala Lumpur: DBP, hlm. 19.

20 Yusuf al-Qaradawi, 1998. *al-Siasah al-Syar'iyyah fi Dhau'Nusus al-Syariah wa Maqasidiha*. Kaherah: Maktabah Wahbah, hlm. 81.

seperti mewujudkan prasarana yang lengkap dan badan tertentu berkait dengan penggubalan undang-undang, pengaduan, penyiasatan, pendakwaan, kehakiman, penguatkuasaan dan sebagainya jarang-jarang dapat disediakan oleh orang perseorangan mahupun kumpulan manusia yang tidak mempunyai kuasa. Ringkasnya undang-undang berhajat kepada suatu sistem yang lengkap untuk dijalankan dan dilaksanakan dengan berkesan.

Dalam pada itu, patut difahami bahawa pelaksanaan undang-undang Islam hanya mencakupi hukum yang memerlukan kekuasaan awam (رَادِعُ السُّلْطَانِ) bagi menjamin kesejahteraan dan kelangsungan kehidupan rakyat secara umum. Sebaliknya yang selain itu atau secara prinsipnya, apa-apa sahaja perbuatan haram dalam bentuk tindakan atau peninggalan (*action or omission*) yang tersembunyi dan tidak dapat dibuktikan dalam bentuk zahir serta tidak dijelmakan dalam bentuk perbuatan lahir yang memudaratkan pihak lain secara langsung atau tidak langsung, seperti mengumpat, hasad dengki, mengadu domba, benci-membenci dan yang seumpamanya, adalah terkeluar daripada skop kuat kuasa undang-undang. Hal ini demikian, kerana penghayatannya lebih banyak bergantung pada komitmen beragama dan berakhlaq semata-mata atau yang lebih dikenali sebagai tegahan agama (رَادِعُ الدِّينِ).²¹

Dengan keadaan yang demikian, dapat difahami bahawa pematuhan kepada syariat secara umumnya bergantung pada kekuasaan agama itu sendiri dan juga pada kekuasaan pemerintah yang menggubal undang-undang. Namun begitu, dari segi perbandingannya kekuasaan agama adalah lebih unggul dan berkesan.

Antara contoh aplikasi kekuasaan agama (رَادِعُ الدِّينِ) dan kekuasaan pemerintah (رَادِعُ السُّلْطَانِ) dapat dilihat dalam kes yang berlaku pada zaman khalifah Sayidina Umar tatkala Umar mengeluarkan undang-undang melarang mencampurkan susu dengan air. Telah berlaku kisah yang masyhur, iaitu seorang ibu berhasrat mencampurkan susu dengan air kerana tamak akan keuntungan yang lebih. Perbuatan tersebut telah dibantah oleh anak gadisnya sambil mengingatkan ibunya akan larangan Sayidina Umar. Ibunya membalsas yang Sayidina Umar tidak melihat perbuatannya. Namun hujah ini dimatikan dengan jawapan bahawa walaupun Sayidina Umar tidak melihat tetapi Tuhan Sayidina Umar melihat segala-galanya.²²

21 Mahmud Syaltut, 2001. *al-Islam: Aqidatan wa Syariatan*. Cetakan 18. Kaherah: Dar al-Syuruq, hlm. 279, lihat juga Mahmood Zuhdi Ab. Majid et al., 2004, hlm. 3-4.

22 Yusuf al-Qaradawi, 2001. *al-Iman wa al-Hayat*. Cetakan 12. Kaherah: Maktabah Wahbah, hlm. 230-231.

Contoh yang dinyatakan di atas memperlihatkan keutamaan dan keberkesanan kekuasaan agama berbanding dengan kekuasaan pemerintah dalam memastikan kepatuhan rakyat kepada perundangan negara. Namun begitu, mungkin boleh dinyatakan di sini dalam keadaan pegangan agama oleh rakyat agak goyah dan rapuh, maka amat perlu kekuasaan pemerintah dari sudut penggubalan dan penguatkuasaan dikemas kini dan dipertingkatkan untuk memastikan kepatuhan tersebut. Dalam usaha melaksanakan peranan tersebut, pemerintah hendaklah bersikap tegas dan tidak tunduk pada tekanan sebahagian rakyat demi menjaga kepentingan majoriti. Oleh itu, tuduhan “menjaga tepi kain orang” dalam penggubalan dan penguatkuasaan undang-undang Islam dan tuduhan seumpamanya hendaklah diabaikan. Pada masa yang sama juga usaha ke arah mengembalikan rakyat kepada kehidupan beragama hendaklah diperhebat terutamanya melalui sistem pendidikan yang formal.

BIDANG KUASA PEMERINTAH DALAM MEMPERUNDANGKAN HUKUM ISLAM.

Menggubal dan menguatkuasakan undang-undang ialah bidang kuasa pemerintah yang boleh dikategorikan sebagai sebahagian tindakan dan kewajipan berbentuk siasah. Siasah telah diberi pengertian oleh al-Maqrizi, sebagai apa-apa sahaja peraturan yang dilakukan oleh pemerintah bertujuan untuk menjaga tatasusila, kepentingan dan sistem hidup.²³ Pengertian yang hampir -hampir sama juga telah diberi oleh Ibn Uqail. Beliau mendefinisikan siasah sebagai apa-apa tindakan yang dilakukan untuk menjamin kepentingan orang ramai dan mengelakkan keburukan, walaupun tiada keterangan mengenai tindakan tersebut sama ada dalam hadis Rasulullah atau wahyu Tuhan.²⁴

Walau bagaimanapun, pemerintah perlu berhati-hati dalam melaksanakan bidang kuasa perundangannya agar pengisian undang-undang tersebut bertepatan dan tidak bertentangan dengan dasar yang telah ditentukan dalam syariat Islam. Abdul Wahab Khallaf ketika menjelaskan keluasan tindakan pemerintah melalui konsep *Siyasah Syar‘iyyah* mengingatkan keterikatan tindakan tersebut dengan batas syariat dan dasar umumnya, walaupun

---

23 Mahmood Zuhdi Hj. Ab. Majid et. al, 2004b. *Pengantar Pengajian Syariah*. Kuala Lumpur: al-Baian Corporation Sdn Bhd., hlm. 209.

24 Ibn Qayyim al-Jawziyyah,1985. Hlm.14.

tindakan tersebut tidak menepati dan terkeluar daripada pandangan para imam mazhab.²⁵

Oleh itu, pemerintah ketika menggunakan kuasa dan juga bidang kuasa perundangannya hendaklah memberikan penghayatan terhadap sekurang-kurangnya dua prinsip utama yang berikut:

1. Memastikan Undang-undang Tidak *Ultra-vires* al-Quran dan Sunah

Secara dasarnya, untuk memastikan undang-undang yang digubal dan dilaksanakan oleh pemerintah itu mendapat status undang-undang Islam, undang-undang itu mestilah mempunyai sifat keagamaan atau kepatuhan kepada syariat.²⁶ Mengikut kenyataan ini, walaupun persoalan undang-undang adalah persoalan pemerintah, pemerintah wajib memilih ketentuan yang tidak bercanggah dengan dua sumber asal perundangan Islam, iaitu al-Quran dan sunah.²⁷ Sekiranya ini terjadi maka, undang-undang itu menjadi ultra vires al-Quran dan al-Sunnah dan tidak boleh dilabel sebagai undang-undang Islam.²⁸ Namun perlu dijelaskan bahawa percanggahan yang menafikan label Islam kepada undang-undang yang dimaksudkan di sini terhad kepada percanggahan yang jelas terhadap nilai wahyu dan sunnah tasyri'yyah (nas) yang bersifat spesifik dan definitif dan bukan melibatkan nilai wahyu dan sunnah tasyri'yyah yang disabitkan melalui nas yang bersifat umum dan spekulatif dari segi penghujahannya ataupun terdedah kepada perubahan maslahat semasa dan setempat.²⁹

Berhadapan dengan nilai hukum yang bersifat spesifik dan definitif, pemerintah tidak mempunyai ruang untuk memilih. Malahan undang-undang yang digubal berdasarkan nilai hukum tadi akan sentiasa bersifat tegar dan tidak menerima perubahan atas dasar perubahan zaman dan masyarakat. Kebanyakan hukum yang mempunyai nilai definitif ini ialah hukum yang

---

25 Lihat juga Shukeri Mohamad, 2001. "Siasah Syar'iyyah dan Kedudukannya Sebagai Metod Penentuan Hukum" dlm. Abdul Karim Ali *et al.* (ed.), *Hukum Islam Semasa-Bagi Masyarakat Malaysia yang Membangun*. Kuala Lumpur: APIUM, hlm. 102.

26 Lihat ayat-ayat al-Quran antaranya ayat 44,45 dan 47 surah al-Maidah dan 40 surah Yusuf.

27 Abdul Monir Yaakob, 1998. *Sejarah Perundangan Islam*. Kuala Lumpur: DBP, hlm. 19.

28 Ali Hasaballah (t.t). *Usul al-Tasyri' al-Islami*. Kaherah: Dar al-Maarif, hlm. 99-100, juga Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 1997, hlm. 21.

29 Definitif nas ialah nas yang jelas dan spesifik yang mempunyai satu makna sahaja dan tidak terbuka kepada penafsiran berbeza, manakala spekulatif nas ialah yang terdedah kepada penafsiran dan ijтиhad. Lihat Mohammad Hashim Kamali, 2007. . Selangor: Ilmiah Publishers, hlm. 21

nilainya diperlukan dalam keadaan mana sekalipun dan dalam apa-apa corak kehidupan sekalipun. Nilai hukum sebegini terdapat terutamanya dalam hukum yang berkait dengan akidah dan ibadat. Dalam aspek kekeluargaan, hukum seperti ini dapat dilihat dalam perkara mengenai pewarisan dan perkahwinan, manakala dalam aspek jenayah hukum ini tergambar dalam perkara mengenai hudud dan qisas.³⁰

Perlu juga diperhatikan bahawa, tidak semua aspek mengenai perkara yang dinyatakan di atas datang dengan nilai hukum yang berbentuk spesifik dan definitif. Hukum hudud dalam hal memotong tangan seseorang yang disabitkan dengan kesalahan mencuri umpamanya, tidak semua aspek kesalahan dan hukuman memotong tangan itu bersandarkan nilai hukum yang definitif kerana fuqaha sebagai contohnya mempunyai pendapat yang berbeza berkait dengan cakupan makna lafaz (فَاقْطُعوا أَيْدِيهِمَا) terutamanya dalam perbahasan apa-apa yang dimaksudkan dengan “tangan” dalam ayat tersebut.³¹ Berkait dengan nilai hukum sebegini, pemerintah boleh memilih pendapat yang paling sesuai, pada pandangan mereka, yang mampu mencapai objektif daripada penetapan hukum tersebut.³²

Berlainan pula keadaannya apabila pemerintah berdepan dengan nilai hukum yang disabitkan melalui nas yang berbentuk umum dan spekulatif, yang terdedah kepada kepelbagaiannya pentafsiran dan pemahaman yang pelaksanaannya perlu meraikan kelainan masa, tempat, keadaan persekitaran dan adat budaya yang berleluasa. Pemerintah berkait dengan nilai hukum sebegini mempunyai kelapangan untuk menggubal undang-undang yang bersesuaian dengan realiti semasa dan kehendak setempat selagi ia tidak melangkau sempadan yang ditentukan syariat.

Al-Qaradawi tatkala membahaskan nas yang membentuk prinsip dan hukum umum berpendapat bahawa syariat tidak pernah menyempitkan

---

30 Yusuf al-Qaradawi, 1999. ‘Awamil al-Sa’ah wa al-Murunah fi al-Syariah al-Islamiyyah. Kaherah: Maktabah Wahbah, hlm. 35.

31 Al-Isnawi, Jamaluddin Abd.Rahim, 1999. *Nihayat al-Sul*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah, hlm. 228. Untuk lebih memahami pelbagai perbahasan kesalahan mencuri lihat ‘Abd al-Qadir ‘Audah, 1997. *al-Tasyri` al-Jina`i al-Islamiy Muqaranan bi al-Qanun al-Wadi`i*. Jilid 2. Beirut: Muassasah al-Risalah, hlm. 622-28.

32 Seksyen 20 Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Hudud Dan Qisas) Terengganu 1423H/2002M, hukuman kerana melakukan kesalahan mencuri ialah:
(a) bagi kesalahan pertama dengan dipotongkan tangan kanannya;
(b) bagi kesalahan yang kedua dengan dipotongkan kaki kirinya; dan
(c) bagi kesalahan yang ketiga dan berikutnya dipenjarakan selama tempoh yang munasabah atas pertimbangan dan budi bicara Mahkamah untuk menjadikan pesalah itu sedar dan menyesal.

ruang untuk menerima peraturan semasa dalam pengadilan yang membawa keadilan dan diterima dengan tenang oleh pihak yang bertikaian.³³ Beliau juga mencadangkan agar pemerintah dalam mengkanunkan undang-undang Islam tidak mengehadkan rujukan kepada satu mazhab sahaja, sebaliknya hendaklah mengambil memanfaatkan daripada perbendaharaan fiqah Islam yang sangat kaya untuk mendapatkan ketetapan undang-undang yang paling sesuai dengan keperluan semasa dan setempat.³⁴

Satu contoh perbahasan telah diutarakan oleh Yusuf al-Qaradawi berkait dengan pelaksanaan hukuman bagi kesalahan meminum arak pada zaman Rasulullah, Abu Bakar, Umar, Uthman dan Ali. Beliau menegaskan bahawa selagi hukuman bagi satu-satu kesalahan itu tidak ditentukan dengan nas yang jelas, maka hukuman itu adalah terserah kepada ijtihad pemerintah. Hal ini menjadi justifikasi kepada tindakan yang diriwayatkan dilakukan oleh Ali semasa menjadi khalifah yang mengurangkan hukuman kepada 40 sebatan, sedangkan ada riwayat yang menyatakan beliaulah yang mencadangkan kepada Umar supaya hukuman 80 sebatan dikenakan bagi kesalahan tersebut. Hal ini juga telah menjustifikasikan perbuatan Umar yang telah didakwa menambahkan hukuman bagi kesalahan minum arak kepada 80 sebatan yang bertentangan dengan hukuman pada zaman Rasulullah dan Abu Bakar. Akhirnya Yusuf al-Qaradawi menyatakan kecenderungannya disebabkan terdapat riwayat yang menunjukkan pelbagai hukuman telah dikenakan kepada pemimum arak, maka kesalahan meminum arak adalah terlebih hampir kepada kesalahan takzir yang bergantung pada pertimbangan pemerintah mengikut ketentuan semasa dan setempat.³⁵

Pemerhatian kepada undang-undang Islam bertulis yang terkandung dalam akta dan Enakmen Syariah negeri-negeri mendapati ia mengandungi peruntukan yang sekiranya pemahaman mengenai konsep undang-undang dan bidang kuasa pemerintah tidak dikuasai dengan baik, akan mengundang tohmannan yang undang-undang tersebut sebagai tidak islamik. Mengambil contoh peruntukan Undang-undang Keluarga Islam, terdapat beberapa peruntukan yang termasuk dalam kategori di atas, antaranya:

- a. Seksyen 14(3) Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 yang menghalang perempuan yang telah diceraikan sebelum dia disetubuhi oleh suaminya berkahwin dengan seseorang yang

---

33 Yusuf al-Qaradawi, 1999. hlm. 38-44. Lihat juga Sayyid Sabit, 1999. *Fiqh al-Sunnah*. Jilid 1. Kaherah: Dar al-Fath, hlm. 5.

34 Yusuf al-Qaradawi, 1998. hlm. 105.

35 Yusuf al-Qaradawi, 1998. hlm. 214.

lain daripada suaminya yang dahulu itu, dalam masa idah perceraian biasa kecuali dengan kebenaran Hakim Syarie yang mempunyai bidang kuasa di tempat pengantin perempuan itu bermastautin.

Seksyen ini dilihat seakan-akan bertentangan dengan ayat al-Quran yang menetapkan tiada idah bagi perempuan yang diceraikan sebelum disetubuhi.³⁶

b. Seksyen 8 Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 yang menetapkan umur minimum pasangan yang ingin berkahwin, iaitu lelaki mesti berumur 18 tahun manakala perempuan berumur tidak kurang daripada enam 16 tahun, kecuali jika Hakim Syarie telah memberikan kebenarannya secara bertulis dalam hal atau keadaan tertentu.

Seksyen ini seolah-olah bertentangan dengan pendapat sebahagian besar fuqaha yang membolehkan wali mengahwinkan anak perempuannya walaupun sebelum anak tersebut mencapai umur baligh.³⁷

c. Seksyen 23 Akta Undang-undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984, yang menghalang poligami dan pendaftarannya kecuali dengan terlebih dahulu mendapat kebenaran bertulis daripada mahkamah. Kebenaran berpoligami pula hanya diberikan setelah mahkamah berpuas hati yang pemohon telah memenuhi segala syarat berkaitan dengan prosedur permohonan dan juga alasannya.³⁸

Seksyen ini seolah-olah bertentangan dengan pemahaman umum ayat 3 surah al-Nisa` al-Quran yang membenarkan poligami.³⁹

---

36 Al-Ahzab ayat 49, lihat Sayyid Sabit, 1999. Jilid. 2. Kaherah: Dar al-Fath, hlm. 210.

37 Muhammad Mustafa al-Shalabi, 1977. *Ahkam al-Usrah fi al-Islam- Dirasat Muqaranat Bayna Fiqh al-Madzahib al-Sunniah wa al-Mazhab al-Jafari wa al-Qanun*. Beirut: Dar al-Nahdah al-'Arabi. hlm. 126-127.

38 Seksyen 23(3)Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 menetapkan permohonan untuk kebenaran hendaklah disertai dengan suatu akuan menyatakan alasan untuk berpoligami, pendapat pemohon, butir-butir tanggungan kewangannya, bilangan orang tanggungannya, termasuk tanggungannya bakal isteri, dan sama ada keizinan atau pandangan isteri atau isteri-isterinya yang sedia ada telah diperoleh atau tidak terhadap perkahwinan yang dicadangkan itu.

39 Mustafa al-Siba`ie, 1998. *al-Mar'ah baina al-Fiqh wa al-Qanun*. Kaherah: Darul al-Salam, hlm. 26-28.

d. Seksyen 129 Enakmen Undang-undang Pentadbiran Keluarga Islam Terengganu 1985 yang menjadikan suatu kesalahan bagi suami melafazkan “rujuk” tanpa terlebih dahulu mendapat persetujuan daripada isterinya dan boleh didenda tidak melebihi satu ribu ringgit atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya sekali. Seksyen ini dilihat tidak bertepatan dengan petunjuk ayat 228 surah al-Baqarah yang bermaksud;

... dan suami-suami mereka lebih berhak mengambil kembali (rujuk akan) isteri-isteri itu dalam masa idah jika suami-suami bertujuan hendak berdamai’.⁴⁰

Berdasarkan perbincangan di atas, pemerintah dilihat mempunyai kuasa yang luas untuk menggubal undang-undang serta tidak terikat kepada mana-mana mazhab walaupun mazhab penduduk setempat. Pemerintah berhak menilai dan mengambil pendapat fiqh dari mana-mana fuqaha serta menilai kepelbagaiannya interpretasi al-Quran dan hadis yang dibuat oleh para ulama dalam bidang tersebut bagi dijadikan undang-undang Negara.

2. Bermatlamatkan Mencapai Maqasid al-Syariah

Penggubalan dan pelaksanaan undang-undang Islam hendaklah disatukan secara suci hati. Matlamat yang telah ditetapkan oleh syarak adalah untuk menghasilkan kebaikan dan menolak keburukan di dunia dan di akhirat dan bukannya untuk mencapai kepentingan dunia semata-mata seperti pengekalan kuasa politik pemerintah dan sebagainya.⁴¹ Dalam perkataan yang mudah, ia bererti bahawa pemerintah sekarang hendaklah sanggup melaksanakan undang-undang Islam sebagai undang-undang negara kerana merupakan satu kewajipan yang tidak dapat dielakkan Perkara ini hendaklah dilakukan tanpa perlu menunggu ada jaminan politik daripada masyarakat bahawa dengan berbuat begitu kedudukan mereka akan bertambah kukuh dan pembangunan dalam pengertian yang difahami mereka tidak akan tergendala.⁴²

---

40 *Tafsir Pimpinan al-Rahman kepada Pengertian al-Qur'an*, Kuala Lumpur: Darul Fikir.

41 Yusuf Hamid al-'Alim, 1994. *al-Maqasid al-'Ammah li al-Syariah al-Islamiyyah*. Virginia: The International Institute of Islamic Thought.

42 Mahmood Zuhdi Hj Abdul Majid et. al, 2004. *Pengantar Pengajian Syariah*. Kuala Lumpur: al-Baian Corporation Sdn. Bhd., hlm. 39-40.

Menyusuri pandangan ahli usul *al-Fiqah*, matlamat yang jelas ini terbina atas pertimbangan maslahah, yang kemudiannya dikategorikan sebagai al-dharuriyyat, al-hajiyyat dan al-tahsiniyyat.⁴³ Maslahat di atas memainkan peranan yang penting sebagai sesuatu yang mendasari dan membayangi keputusan pemerintah dalam mengkanunkan hukum Islam bagi memastikan undang-undang yang digubal tersebut tidak menyeleweng dan terkeluar daripada matlamat asasi yang telah ditetapkan oleh syarak.

Dalam hubungan ini, Sheikh Said Ramadhan al-Buti telah menetapkan beberapa syarat yang mesti dipenuhi sebelum sesuatu perkara itu boleh diterima sebagai maslahat. Pada pandangan beliau, maslahat hanya diiktiraf di sisi syarak apabila ia menepati syarat yang berikut:

- 1) Meraikan *maqasid al-Shariah*.
- 2) Tidak bercanggah dengan al-Quran.
- 3) Tidak bercanggah dengan sunah.
- 4) Tidak bercanggah dengan prinsip *qiyyas*.
- 5) Tidak mengabaikan maslahat yang lebih besar.⁴⁴

Maka, berdasarkan syarat tersebut, dapat difahami penetapan sesuatu undang-undang atas hujah maslahat bukanlah perkara yang mudah malahan ia telah diikat dengan syarat yang ketat. Oleh itu, pemerintah tidak boleh sewenang-wenangnya menetapkan sesuatu hukum atas retorik maslahat tanpa terlebih dahulu mematuhi syarat yang dinyatakan di atas.

---

43 Al-Dharuriyyat ditakrifkan sebagai sesuatu yang mesti ada. Tanpanya kelangsungan kemaslahatan dunia tidak dapat dicapai, manakala kejayaan dan kebahagian akhirat tidak mampu diperoleh. Menurut pandangan fuqaha, perkara yang jatuh di bawah kategori al-Dharuriyyat ini ialah agama, nyawa, keturunan, harta dan akal. Al-Hajiyyat ialah perkara yang diperlukan untuk memudahkan urusan hidup dan menolak kesempitan dan kesusahan, tanpanya tidak mencacatkan kehidupan tetapi menyebabkan kesukaran dan kerumitan, seperti bertayammum mengantikan wuduk, berbuka bagi musafir, kecukupan pakaian, tanah, rumah, makan minum dan sebagainya. Al-Tahsiniyyat pula ialah perkara yang diperlukan untuk kesempurnaan akhlak yang mulia dan adat yang baik, tanpanya hidup tidak pincang dan rumit tetapi tidak disukai oleh akal yang baik dan fitrah yang bersih. Lihat 'Abd Wahab Khallaf, (t.t.). 'Ilm Usul al-Fiqh. Maktabah al-Da'wah al-Islamiah, hlm. 197-205.

44 Untuk keterangan lanjut sila rujuk Al-Buti, Said Ramadhan, Dhawabit al-Maslahah fi al-Shariah al-Islamiah, Muassasah al-Risalah.

PERANAN IJTIHAD TANZILI DALAM PENGGUBALAN UNDANG-UNDANG

Berhubung rapat dengan dua prinsip utama yang mesti dipatuhi oleh pemerintah untuk memperundangkan undang-undang yang mendapat status islamik ialah pengamalan *Ijtihad Tanzili*.⁴⁵ Menurut Yusuf al-Qaradawi, ijтиhad itu boleh berlaku dalam tiga keadaan, iaitu:⁴⁶

- 1) Ijtihad dalam perkara yang tiada nas.
- 2) Ijtihad dalam perkara yang bersangkut paut dengan nas, tetapi tafsiran terhadap nas berbeza-beza.
- 3) Ijtihad dalam perkara yang nasnya berbilang dan bercanggah.

Dalam berijtihad untuk menentukan undang-undang untuk dikuatkuasakan terhadap rakyat, kebiasaannya pemerintah berhadapan dengan ketiga-tiga keadaan di atas. Selain itu, ijтиhad secara umumnya boleh dibahagikan kepada dua, iaitu ijтиhad untuk memahami (*al-ijtihad fi al-fahmi*) dan ijтиhad untuk mempraktik (*al-ijtihad fi al-tatbiqi*) atau juga disebut sebagai *ijtihad tanzili*.

Dalam amalan *Ijtihad fi al-fahmi*, orang yang berijtihad mestilah mahir tentang al-Quran, hadis, ilmu usul fiqh, bahasa Arab dan sebagainya. Ilmu tersebut diperlukan untuk mendapatkan kefahaman yang betul terhadap nas syarak. Bagi *Ijtihad tanzili* pula, orang yang berijtihad mestilah tidak sekadar mengetahui dan mahir dalam ilmu yang dinyatakan, malah mereka dituntut mengetahui tentang keadaan sesuatu masyarakat, suasana sesuatu tempat serta mahir dalam ilmu *maqasid al-syariah*. Kesemuanya ini perlu diketahui dan menjadi pertimbangan yang utama kerana kesesuaian hukum dengan tempat dan masyarakat yang menjadi subjek pelaksanaan hukum tersebut adalah penentu keberkesanan hukum yang dilaksanakan. Maka dalam konteks ini, kajian berbentuk sosiologi amatlah diperlukan.

Dalam konteks perbincangan makalah ini, aspek yang relevan dan penting untuk diperhatikan oleh pemerintah sudah tentulah ijтиhad tanzili kerana pemerintah berada dalam kedudukan untuk menguatkuasakan undang-undang terhadap rakyatnya. Pemerintah perlu mengetahui undang-undang yang sesuai dan berkesan, di samping bertepatan dengan maksud syarak untuk diterapkan dalam masyarakat.

---

45 *Ijtihad Tanzili* secara umumnya boleh difahami sebagai pelaksanaan hukum berdasarkan kefahaman nas dan mengambil kira realiti masyarakat.

46 Yusuf al-Qaradawi, 1996. *Fatawa Muasirah*. Kaherah: Dar al-Qalam, hlm. 649.

Jika pemerintah membuat sesuatu undang-undang sekadar berdasarkan pemahamannya atas nas semata-mata tanpa mengambil pertimbangan suasana masyarakat ketika itu, dikhuatiri akan mendatangkan kepincangan yang besar kepada rakyat serta mendatangkan tohmannan dan ketidaksesuaian hukum Islam dilaksanakan untuk masyarakat setempat.

Contoh yang masyhur, kisah bagaimana Sayidina Umar memilih untuk tidak melaksanakan hukuman potong tangan terhadap pencuri kerana keadaan ketika itu berlaku kemelesetan ekonomi dan kelaparan yang teruk. Tahun tersebut terkenal sebagai tahun kelaparan. Dalam kes tersebut, Sayidina Umar tidak segera melaksanakan undang-undang berasaskan nas semata-mata yang mewajibkan potong tangan bagi kesalahan mencuri. Beliau tidak terhenti sekadar melakukan *ijtihad fi al-fahmi*, tetapi beliau memilih mempraktikkan hukum potong tangan bagi kesalahan mencuri itu dengan mengambil kira keadaan dan fakta kes tersebut secara tersendiri. Hasilnya pada sudut pandangan beliau, hukuman potong tangan itu tidak wajar dilaksanakan pada masa itu kerana wujudnya keraguan berkait dengan elemen untuk mensabitkan kesalahan mencuri. Oleh sebab itu, berasaskan *ijtihad tanzili*, beliau menangguhkan pelaksanaan undang-undang potong tangan itu.⁴⁷

Dalam pengamalan *ijtihad tanzili* ini, prinsip *Tahqiq fi Ma' alat al-tatbiq* (التحقيق في ملاك التطبيق) yang bermaksud “mengesahkan dan mensabitkan kemaslahatan atau kemudaratan yang menjadi kesan daripada pelaksanaan hukum”, adalah penting. Pengesahan dan pensabitan ini menjadi suatu dasar bagi pemerintah untuk menggubal dan menguatkuasakan undang-undang bertepatan dengan keadaan semasa. Dalil kepada prinsip ini seperti mana yang tersebut di dalam Al-Quran, Surah al-Anam:108, yang bermaksud:

*Dan janganlah kamu mencerca benda-benda(tuhan) yang mereka sembah selain dari Allah, kerana mereka kelak, akan mencerca Allah secara melampaui batas tanpa pengetahuan. Demikianlah Kami memperelok pada pandangan tiap-tiap umat akan amal perbuatan mereka, kemudian kepada tuhan merekalah tempat kembali mereka, lalu ia menerangkan kepada mereka apa yang mereka telah lakukan.*⁴⁸

47 Yusuf al-Qaradawi, 1998.al-Siasah al-Syar'iyyah fi Dhau' Nusus al-Syariah wa Maqasidiha. Kaherah: Maktabah Wahbah, hlm. 202. Baca juga Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 2004a, hlm.41-44.

48 Ibn Kathir, Abu al-Fida' Ismail bin 'Umar, 2000. *Tafsir al-Qur'an al-'Azim*. Beirut: Dar Ibn Hazm, hlm. 711.

Berdasarkan ayat ini, Allah SWT melarang kaum Muslimin mencela berhala kaum Musyrikin untuk mengelakkan berlakunya kesan akhir (مال آخر) perbuatan tersebut, iaitu penghinaan terhadap Allah oleh orang musyrik sebagai membala penghinaan orang Islam terhadap tuhan mereka.

Oleh itu, amatlah penting bagi pemerintah mengambil kira prinsip *tahqiq fi Ma'lat al-tatbiq* (التحقيق في ملاط التطبيق) ini dalam menetapkan dan menguatkuaskan undang-undang supaya kemaslahatan rakyat terjaga. Hal ini bertepatan dengan pendapat Imam Shatibi bahawa hukum sesuatu perkara itu berubah-ubah berdasarkan kemaslahatan dan kerosakan yang timbul akibat pelaksanaan hukum itu.⁴⁹

KEWAJIPAN RAKYAT MENTAATI UNDANG-UNDANG ISLAM.

Ketaatan rakyat kepada undang-undang yang digubal oleh pemerintah bukanlah ketaatan yang mutlak. Ketaatan kepada pemerintah adalah tertakluk dan dinaungi oleh ketaatan kepada Allah dan rasul-Nya. Kewajipan rakyat mentaati undang-undang yang telah digubal oleh pemerintah hanya timbul setelah memenuhi syarat sebagai undang-undang Islam. Hal ini ialah ketetapan syarak yang tegas dan rakyat tidak ada pilihan selain tunduk dan patuh kepada undang-undang yang telah digubal tersebut.⁵⁰ Selagi undang-undang tersebut tidak bertentangan dengan dalil yang jelas dan pelaksanaan undang-undang tersebut telah dilakukan dengan adil, maka rakyat wajib mematuhi sekalipun rakyat mempunyai pendapat lain yang pada pandangan mereka adalah lebih baik daripada undang-undang yang menjadi pilihan pemerintah.⁵¹

KESIMPULAN

Hasil daripada perbincangan di atas, jelaslah bahawa pemerintah adalah satu-satunya pihak yang berautoriti melaksanakan undang-undang Islam secara sah memandangkan urusan penggubalan dan penguatkuasaan undang-undang awam terletak di bawah bidang kuasanya. Namun kuasa penggubalan dan penguatkuasaan ini terikat dengan prinsip yang telah ditetapkan dalam

49 Darraz, Abdullah. *Syarah al-Muwafaqat*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah, jilid 4, hlm.194.

50 Ibn Kathir, Abu al-Fida` Ismail bin `Umar, 2000, hlm. 500-01.

51 Muhammad Abd al-Qadir Abu Faris, 1987. *al-Nizam al-Siasi fi al-Islam*. Amman: Dar al-Furqan, hlm. 71-76.

syariat Islam. Secara minimumnya, penggubalan dan penguatkuasaan itu mestilah tidak bertentangan dengan dalil syarak yang jelas dan pasti. Sekiranya syarat minimum ini dipenuhi, maka ketataan rakyat kepadanya menjadi suatu kewajipan. Dalam perkara yang tidak terdapat dalil syarak yang jelas dan pasti, yang menjadi subjek perselisihan ulama Islam, maka pemerintah diberikan keluasan untuk menggubal undang-undang berdasarkan prinsip kemaslahatan. Selain itu, untuk memastikan undang-undang itu hidup dan berfungsi membawa matlamat yang dihajati, penggubalan dan penguatkuasaannya mestilah dibayangi oleh konsep mengambil kira realiti kehidupan masyarakat semasa.

RUJUKAN

- ‘Abd al-Qadir ‘Audah, 1997. *al-Tasyri` al-Jina`i al-Islamiy Muqaranan bi al-Qanun al-Wad’i*. Beirut: Muassasah al-Risalah.
- ‘Abd Wahab Khallaf, (t.t.). ‘Ilm Usul al-Fiqh. Maktabah al-Da` wah al-Islamiah.
- Abdul Monir Yaakob, 1998. *Sejarah Perundungan Islam*. Kuala Lumpur: DBP.
- Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984,
- Al-Buti, Said Ramadhan, 1982. *Dhawabit al-Maslaha fi al-Shariah al-Islamiah*. Beirut: Muassasah al-Risalah.
- Al-Isnawi, Jamaluddin Abd.Rahim, 1999. *Nihayat al-Sul*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Darraz, Abdullah, t.t. *Syarah al-Muwafaqat*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiah.
- Enakmen Kesalahan Jenayah Syariah (Hudud Dan Qisas) Terengganu 1423H/2002M.
- Farid Sufian Shuaib *et.al*, 2001. *Administration of Islamic Law in Malaysia: Text and Material*. Cetakan 2. Kuala Lumpur: MLJ.
- Ghufron A. Mas’adi, 1997. *Pemikiran Fazlur Rahman tentang Metodologi Pembaharuan Hukum Islam*. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
- Hashim bin Mehat, 2001. “Pelaksanaan Undang-undang Islam di Malaysia: Cabaran Menjelang Abad ke-21” dlm. Abdul Basir bin Mohammad *et al.* (ed.), *Isu Syariah dan Undang-undang*, Siri 9. Selangor: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM.
- “Cabaran Menjelang Abad ke-21” dlm. Abdul Basir bin Mohammad *et al.* (ed.), 2001, *Isu Syariah dan Undang-undang*, siri 9. Selangor: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM.

- Ibn Kathir, Abu al-Fida` Ismail bin `Umar, 2000. *Tafsir al-Quran al-`Azim*. Beirut: Dar Ibn Hazm,
- Ibn Qayyim al-Jawziyyah, 1985. *al-Turuq al-Hukmiyyah fi al-Siasah al-Syar`iyyah*. Kaherah: Matba`ah al-Madani.
- Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 1988. "Undang-undang Islam dan Penggunaannya sebagai Satu Istilah" dlm. Mahmood Zuhdi Ab. Majid (ed.) *Ke Arah Merealisasikan Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Thinker's Library.
- Mahmood Zuhdi Ab. Majid, 2004a. *Pengantar Undang-undang Islam di Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- Mahmood Zuhdi Hj. Ab. Majid et. al, 2004b. *Pengantar Pengajian Syariah*. Kuala Lumpur: al-Baian Corporation Sdn Bhd.
- Mahmud Syaltut, 2001. *al-Islam: Aqidatan wa Syariatan*. Cetakan 18. Kaherah: Dar al-Syuruq.
- Mohd Akram bin Shair Mohamad, 2004. *Pengenalan Prinsip Jurispruden*. Selangor: ILBS.
- Muhammad Mustafa al-Shalabi, 1977. *Ahkam al-Usrah fi al-Islam- Dirasat Mugaranat Bayna Fiqh al-Madzahib al-Sunniah wa al-Mazhab al-Ja`fari wa al-Qanun*. Beirut: Dar al-Nahdah al-`Arabi.
- Mustafa al-Siba`ie, 1998. *al-Mar`ah baina al-Fiqh wa al-Qanun*. Kaherah: Darul al-Salam.
- Sayyid Sabit, 1999. *Fiqh al-Sunnah*. Kaherah: Dar al-Fath.
- Tafsir Pimpinan al-Rahman kepada Pengertian al-Quran*, Muharam 1421/April 2000. Kuala Lumpur: Darul Fikir.
- Yusof al-Qaradawi, 1997. *Fiqh al-Daulah fi al-Islam*. Kaherah: Dar al-Syuruq.
- Yusuf al-Qaradawi , 1998. *al-Siasah al-Syar`iyyah fi Dhau' Nusus al-Syariah wa Maqasidiha*. Kaherah: Maktabah Wahbah.
- Yusuf al-Qaradawi, 2001. *al-Iman wa al-Hayat*. Cetakan 12. Kaherah: Maktabah Wahbah.
- Yusuf al-Qaraqawi, 1996. *Fatawa Muasirah*. Kaherah: Dar al-Qalam.
- Yusuf Hamid al-`Alim, 1994. *al-Maqasid al-'Ammah li al-Syariah al-Islamiyyah*. Virginia: The International Institute of Islamic Thought.